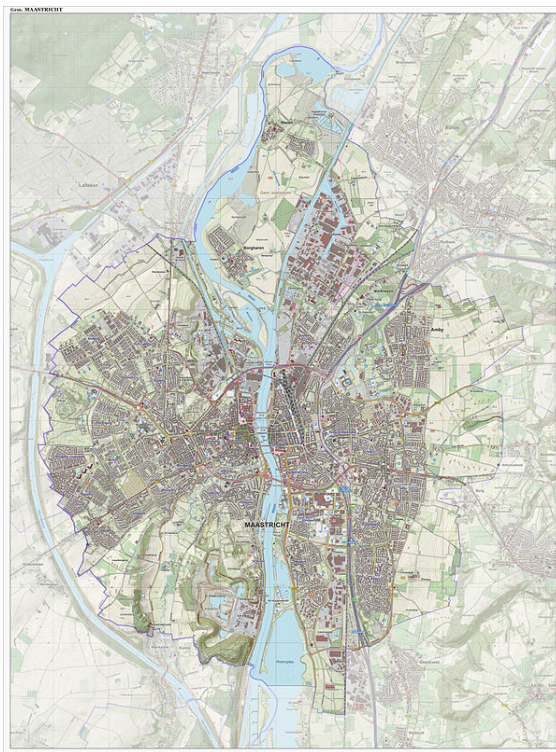

Maastricht

Maastricht (uitspraak: /mas'triχt/ (info / uitleg)) (Limburgs: *Mestreech* /mɛs'trɛ:ç/) is een stad in het zuiden van Nederland. Het is de hoofdstad van de provincie Limburg en telt 122.358 inwoners (31 maart 2015, bron: CBS).

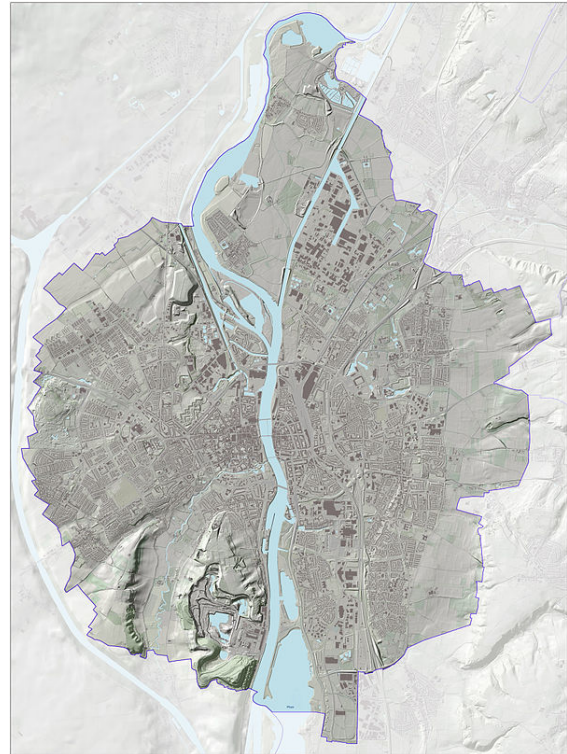
De stad is gelegen aan de Maas. De herkomst van de naam *Maastricht* is waarschijnlijk terug te leiden tot de Latijnse naam *Mosae Trajectum*, “doorwaadbare plaats in de Maas”, die echter pas vanuit de middeleeuwen bekend is. De aanduiding *Traiectum* of *Trieht* werd ook voor Utrecht gebruikt; vandaar de toevoeging van de naam van de rivier.^[1] In 1051 werd voor het eerst de naam *Masetrieth* genoteerd, wat uiteindelijk *Maastricht* werd.^[2]

1 Geografie

Topografische gemeentekaart van Maastricht, feb. 2015

Maastricht ligt in het uiterste zuiden van Nederland. De stad ligt aan de voet van de Sint-Pietersberg, tussen het Plateau van Margraten, het Plateau van Caestert en de Haspengouw, bij het punt waar de rivier de Jeker in de Maas uitmondt. Het centrum van de stad ligt op een hoogte van ca 50 meter boven NAP. De buitenwijken liggen

Reliëfbeeld van de gemeente Maastricht

over het algemeen hoger. Het laagstgelegen deel van de gemeente is de rivier de Maas bij Itteren; het hoogste punt is de Sint-Pietersberg (109 m). D'n Observant is met ruim 170 m weliswaar hoger, maar betreft een kunstmatige heuvel.

1.1 Geologie

De Maas heeft door erosie een breed dal uitgeslepen, waarin gedurende het hele Kwartair rivierklei is afgezet. In de wijk Belvédère waren in de twintigste eeuw enkele steenfabrieken gevestigd die deze rivierklei als grondstof gebruikte. Eén van deze fabrieken is thans nog actief. In de hoger gelegen delen van de stad bestaat de deklaag uit löss, een fijnkorrelige grondsoort die zeer geschikt is voor akkerbouw. De beschutte zuidoosthelling van de Cannerberg in het Jekerdal is geschikt gebleken voor wijnbouw.

Maastricht ligt in een gebied waar het Krijt op sommige plaatsen aan de oppervlakte komt, bijvoorbeeld in de omgeving van de Duivelsgrot. Op de Sint-Pietersberg en de Cannerberg maakt men al eeuwen dankbaar ge-

bruik van de aanwezigheid van het makkelijk winbare krijtgesteente, vaak aangeduid met de incorrecte naam **mergel**. Het in ondergrondse **mergelgroeven** gewonnen materiaal werd gebruikt als bouw materiaal en als meststof in de landbouw. Als gevolg van deze vorm van ondergrondse mijnbouw ontstonden honderden kilometers lange gangenstelsels, waarvan er enkele te bezichtigen zijn (Zonneberg, **Jezuïetenberg**). Vanaf begin 20e eeuw vond de mergelwinning plaats in **dagbouw** ten behoeve van de **cementindustrie**. De 200 hectare grote **ENCI-groeve** is het resultaat van deze grootschalige afgravingen. In het **Natuurhistorisch Museum Maastricht** bevinden zich een groot aantal fossielen afkomstig van de Sint-Pietersberg, waaronder **Mosasaurussen**, **reuzenschildpadden** en andere fossielen uit de **Krijtzee**.

1.2 Klimaat

Omdat Maastricht voor Nederlandse begrippen diep landinwaarts ligt, ondergaat het minder de invloeden van de zee dan de meer westwaarts en noordwaarts gelegen delen van Nederland. Dit brengt met zich mee dat het klimaat meer op een **landklimaat** lijkt, dan de dichter bij de kust gelegen gebieden. De winters zijn er vaak iets kouder en sneeuwrijker, de zomers zijn er warmer. De verschillen zijn echter klein; gemiddeld ligt de maximumtemperatuur in juli en augustus niet meer dan een halve graad boven die van **De Bilt**. Maastricht is één van de plaatsen waar de hoogste temperaturen van Nederland worden gemeten. Op 27 juni 1947 werd in deze stad de tot nu toe op één na hoogste maximumtemperatuur geregistreerd, die ooit in Nederland gemeten werd, namelijk 38,4 °C.

1.3 Topografie

Maastricht is vanouds gelegen op beide oevers van de Maas. De Jeker mondt uit in de Maas en is een 55 km lange zijrivier van de Maas die zijn oorsprong vindt vlak bij **Lens St. Remy** in de **Waalse provincie Luik**. Weinig andere Nederlandse steden hebben een vergelijkbare ontstaansgeschiedenis aan weerszijden van een grote rivier. Het deel van de historische stad, dat op de oostoever van de Maas ligt, heet **Wyck** (uitspraak: **Wiek**). Het andere stadsdeel wordt simpelweg Maastricht genoemd. Na de scheiding van Nederland en België werd pas in 1843 definitief overeenstemming bereikt om een gebied van 2,3 km (1.200 vadem; 1 kanonschot ver) rond Maastricht bij Nederland te voegen. Om deze reden vormt de rivier in Maastricht geen natuurlijke grens met België zoals in de rest van **Zuid- en Midden-Limburg**.

De stad werd vroeger omgeven door een krans van dorpen, gelegen in een agrarisch gebied met akkers, weilanden en boomgaarden. Sinds de annexaties van 1920 en 1970 behoren deze dorpen tot de gemeente Maastricht en zijn langzamerhand ingebed geraakt in het stedelijk gebied (**Limmel, Amby, Heer, Scharn, Heugem, Oud-**

Caberg, Wolder en Sint Pieter). Sint Pieter neemt hierbij een aparte plaats in door zijn geïsoleerde ligging tussen Maas en Sint-Pietersberg en de beschermde status van de omgeving. De dorpen **Borgharen** en **Itteren** liggen gevoelsmatig nog vrij ver van de stad.

1.4 Wijkindeling

De gemeente Maastricht bestaat officieel uit vijf stadsdelen,^[4] die zijn onderverdeeld in 44 wijken:

1. Stadsdeel Maastricht-Centrum: Binnenstad, Jekerkwartier, Kommelkwartier, Statenkwartier, Boschstraatkwartier, Sint Maartenspoort, Wyck-Céramique;
2. Stadsdeel Zuid-West: Villapark, Jekerdal, Biesland, Campagne, Wolder, Sint Pieter;
3. Stadsdeel Noord-West: Brusselsepoort, Mariaberg, Belfort, Pottenberg, Malpertuis, Caberg, Oud-Caberg, Malberg, Dousberg-Hazendans, Daalhof, Boschpoort, Bosscherveld, Frontenkwartier, Belvédère, Lanakerveld;
4. Stadsdeel Noord-Oost: Beatrixhaven, Borgharen, Itteren, Meerssenhoven, Wyckerpoort, Wittevrouwenveld, Nazareth, Limmel, Amby;
5. Stadsdeel Zuid-Oost: Randwyck, Heugem, Heugemerveld, Scharn, Heer, De Heeg, Vroendaal.

De wijken **Amby, Borgharen, Heer, Itteren, Sint-Pieter** en **Wolder** (als hoofdkern van de gemeente **Oud-Vroenhoven**) zijn geannexeerde dorpen en waren vroeger zelfstandige gemeenten. Sommige dorpen maakten deel uit van andere gemeenten: **Limmel** (voorheen gemeente **Meerssen**), **Scharn** (voorheen gemeente **Heer**) en **Heugem** (voorheen gemeente **Gronsveld**).

1.5 Demografie en stadsuitbreiding

Omdat Maastricht tot 1867 **vestingstad** was, waren er tot die tijd geen uitbreidingsmogelijkheden buiten de stadsmuren. Ook de vroege industriële ontwikkeling van de stad vond grotendeels *intra muros* plaats. Omdat de bevolkingsgroei van Maastricht in de 19e eeuw achterbleef bij andere Nederlandse steden, was er pas vanaf ca. 1920 noodzaak voor woningbouw op grote schaal buiten de middeleeuwse stad.

Na de Tweede Wereldoorlog heerste in Maastricht en in heel Nederland woningnood en werden er in hoog tempo **nieuwbouwwijken** gebouwd, aanvankelijk vooral in het westelijk deel van de stad, vanaf de jaren 1980 ook steeds meer op de oostelijke Maasoever. In het noordwesten en noordoosten ontstonden industrieterreinen (**Bosscherveld, Beatrixhaven**). In het zuidoosten

van de stad verrees vanaf eind jaren 1970 de kantorenwijk **Randwyck**. De wijk **De Heeg** was de laatste nieuwbouwwijk in traditionele zin. Daarna werd gekozen voor **inbreiding**, herbestemming van verouderde industriegebieden en revitalisatie en verdichting van bestaande wijken. Een voorbeeld van herbestemming van een oud industrieterrein is de wijk **Céramique**.

Sinds de jaren 1990 vergrijsst en krimpt de bevolking van Zuid-Limburg door een laag **geboortecijfer**, een hoog **sterftecijfer** en een negatief **migratiesaldo**. Ook in Maastricht was aan het begin van het derde millennium enkele jaren op rij sprake van **bevolkingsdaling**. Sinds 2007 is er echter weer een lichte groei te bespeuren, voornamelijk door de toename van het aantal studenten aan de **Universiteit Maastricht**. De universiteit en andere opleidingen zorgen er ook voor dat de Maastrichtse bevolking jonger is dan die van andere Zuid-Limburgse gemeenten.

2 Geschiedenis

Maastricht behoort tot de steden die zich "oudste stad van Nederland" noemen. Aan de hand van resultaten van archeologische opgravingen kan met zekerheid gezegd worden dat de stad al twintig eeuwen continu bewoond is. Grofweg kan de geschiedenis van Maastricht worden ingedeeld in vier tijdperken met vier verschillende gezichten: *Romeinse vesting*, *middeleeuws religieus centrum*, *garnizoenstad* en *vroege industriestad*.^[5]

2.1 Prehistorie en Romeinse tijd

Lang voor het ontstaan van de stad Maastricht was er al menselijke bewoning in het gebied. Bij opgravingen in de kleigroeve **Belvédère** werden sporen gevonden van menselijke bewoning uit de **Oude Steentijd** (± 250.000 jaar geleden), de oudste archeologische vondsten in Nederland.

Rond het jaar 10 v. Chr. legden de Romeinen de belangrijke heirbaan **Keulen-Tongeren** aan (later **Via Belgica** genoemd) die bij Maastricht de Maas kruiste. Bij de **Romeinse brug** ontstond een nederzetting, waarvan het centrum nabij de huidige **Stokstraat** lag. Rond 270 na Chr. werd Romeins Maastricht verwoest door invallende **Germaanse stammen**. Ter bescherming van de brug werd in het jaar 333 na Chr. of kort daarna op de linkeroever het Romeins **castellum** gebouwd. Langs de uitvalswegen buiten de nederzetting begroeven de Romeinen hun doden. Op een van die begraafplaatsen, het huidige **Vrijthof**, werd volgens de traditie in het jaar 384 de van oorsprong **Armeense missionaris** en bisschop van **Tongeren** **Servatius** begraven.

2.2 Middeleeuwen (500-1500)

Maastricht wordt in schriftelijke bronnen uit de vroege middeleeuwen regelmatig genoemd. Het beeld dat daaruit naar voren komt, is dat van een voor die tijd redelijk grote, redelijk welvarende stad, die dankzij de aanwezigheid van een **bisschopszetel** en wellicht een **koninklijke palts** een zeker **machtscentrum** binnen het **Merovingische** en **Karolingische rijk** vormde. Ondanks het bestaan van een **lijst van 21 heilige bisschoppen van Maastricht** is er geen zekerheid over de eerste bisschoppen. Wel is duidelijk dat de christelijke godsdienst hier al vroeg geworteld was. In de loop van de 8e eeuw verloor Maastricht de **bisschopszetel** aan **Luik**.

Al in de Merovingische tijd was er in Maastricht een **tol** gevestigd en werden er munten geslagen. In 881 werd de stad door **Vikingen** geplunderd. In de 9e eeuw was Maastricht, na de diverse delingen van het rijk van **Karel de Grote**, ingedeeld bij het **middenrijk van Neder-Lotharingen**. Aan het einde van de 10e eeuw leek Maastricht even **hoofdstad** van dat rijk te worden. De laatste hertog van **Neder-Lotharingen** overleed echter in **gevangenschap** en werd rond het jaar 1000 in de **St.-Servaaskerk** herbegraven.

De elfde en twaalfde eeuw waren met name voor het **kapittel van Sint-Servaas** een tijd van grote voorspoed. Rond het jaar 1000 begonnen beide Maastrichtse kapittels aan een **grootscheepse bouwcampagne**, waarbij men elkaar kopieerde en trachtte te overtreffen. Deze bouwactiviteit leidde tot een ongekende culturele bloeiperiode in Maastricht en omgeving. De **Maaslandse edelsmeedkunst** bereikte een hoog niveau en Maastrichtse schilders en beeldhouwers ('metsen') waren actief in grote delen van het **Heilige Roomse Rijk**. **Hendrik van Veldeke** schreef een **nieuwe vita van Sint-Servaas**, een der oudste werken in de **Nederlandse literatuur**.

In 1204 werd Maastricht door de **keizer** in leen gegeven aan de **hertog van Brabant**. Vanaf dat moment had Maastricht twee heren, de **(prins-)bisschop van Luik** en de **hertog van Brabant**, het begin van de **tweeherigheid van Maastricht**. Rond 1400 kwam Brabant, en dus ook een deel van Maastricht, in bezit van de hertog van **Bourgondië**. **Karel de Stoute**, en later **Karel V** en **Filips II**, verbleven meermaals in de stad en logeerden dan in het **Brabants Gouvernement**.

Maastricht heeft nooit **stadsrechten** in de zin van een **stadsbrief** gehad. Wel kreeg de stad in 1229 van hertog **Hendrik I van Brabant** toestemming om de bestaande aarden wal rond de stad te vervangen door een stenen **stadsmuur**. Rond 1375 werd een tweede muur gebouwd. In 1281 begon de bouw van een nieuwe brug, iets ten noorden van de oude, die enkele jaren eerder was ingestort. Voor de laat-middeleeuwse economie waren vooral de **leerloerij** en de **lakenfabricage** van betekenis. Maastricht was gedurende de hele middeleeuwen een **belangrijk religieus centrum** en een **pelgrimsoord**. Vanaf de der-

tiende eeuw vestigden zich vele kloosters in de stad.

2.3 Vroegmoderne tijd (1500-1794)

Maastricht behoorde in de zestiende eeuw met haar vijftien- tot twintigduizend inwoners tot de grotere steden in de Nederlanden. De stad maakte rond 1500 een bescheiden bloeiperiode mee, ook op cultureel gebied. De godsdienstvrijheid drukte echter zwaar. In 1535 belandden 15 ketterse anabaptisten op de brandstapel op het Vrijthof. Bij de beeldenstorm van 1566 sneuvelden ook in Maastricht beelden en meubilair in kerken en kapellen. In deze jaren kwam de aanvankelijke bloeiperiode tot stilstand en nam de armoede hand over hand toe.

In 1579 heroverde Alexander Farnese, de latere hertog van Parma, Maastricht (Beleg van Maastricht, 1579), waarna de rekatholisering begon. In 1632 veroverde Frederik Hendrik de stad (Beleg van Maastricht, 1632) en kwam Maastricht in handen van de protestantse Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Deze nam in het stadsbestuur de plek in van de Brabantse hertog en respecteerde het condominium met Luik. De vredesvoorwaarden gaven protestanten en katholieken dezelfde rechten, dus beide kregen godsdienstvrijheid.

Van 1673-78 (Beleg van Maastricht, 1673) en in 1747-48 (Beleg van Maastricht, 1748) stond Maastricht onder Frans bestuur. Tijdens de kortdurende Franse bezettingen werd de protestantse Maastrichtenaren hun gelijke rechten tijdelijk ontnomen.

In de 17e en 18e eeuw was Maastricht een ingeslapen provinciestad. Het garnizoen zorgde voor enig vertier, maar verder werd het leven in de stad gekenmerkt door een conservatieve levenshouding. In de tweede helft van de 18e eeuw was er sprake van een lichte culturele opleving.

2.4 Franse tijd (1794-1814)

Op 4 november 1794 veroverde de Franse bevelhebber Kléber Maastricht en werd de stad ingelijfd bij de Franse Republiek. Daarmee kwam een einde aan de eeuwenoude *tweeherigheid*. Maastricht werd de hoofdstad van het departement Nedermaas. De erfenis van de Franse Tijd is, over het geheel bezien, geen positieve. Kerken, kapittels en kloosters waren opgeheven, waardevolle inventarissen verkocht of vernield, bibliotheken, archieven en schatkamers geplunderd. Eeuwenoude instellingen die zich bezighielden met de zorg voor zieken, armen en ouden-van-dagen waren opgeheven.

2.5 Moderne tijd (1814-1945)

Op 1 augustus 1814 werd Maastricht hoofdstad van de nieuwe provincie Limburg in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Tijdens de Belgische opstand van 1830

bleef Maastricht, door de vasthoudendheid van garnizoenscommandant Dobbets, onder Nederlands bestuur.

In 1834 begon de jonge ondernemer Petrus Regout aan de Boschstraat met de fabricage van glas en kristal, spoedig gevolgd door een aardewerkfabriekje. De fabrieken van Regout ontwikkelden zich voorspoedig en mede daardoor werd Maastricht in de 19e eeuw een vooraanstaande industriestad. Door de slechte sociale omstandigheden was de kindersterfte hoog en de gemiddelde leeftijd laag. Maastricht was in die tijd een ongezonde, smerige stad.

Pas geruime tijd na de opheffing van de vestingstatus in 1867 werden de eerste woonwijken buiten de middeleeuwse stadsmuur aangelegd. Op 1 januari 1920 werden enkele omliggende gemeenten geannexeerd, waardoor de oppervlakte van de gemeente toenam van 415 ha tot 3500 ha.

In 1826 werd de Zuid-Willemsvaart, inclusief de binnenhaven Bassin, opengesteld voor het scheepvaartverkeer. Tussen 1845 en 1850 werd het Kanaal Maastricht-Luik gegraven. De eerste spoorlijn in Maastricht (Aken - Maastricht) werd in 1853 opengesteld. Pas in 1865 werd Maastricht verbonden met het Nederlandse spoorwegnet.

Maastricht was in de 19e eeuw een sterk verfranste stad. De elite sprak, naast het Maastrichts, Frans, en beheerste nauwelijks het Nederlands. Het onderwijs en verenigingsleven waren tot ver in de 20e eeuw sterk verzuild en grotendeels in handen van katholieke instellingen.

Op de ochtend van 10 mei 1940 blies het Maastrichtse garnizoen de bruggen over de Maas op in een poging de opmars van de Duitsers te vertragen. Na de capitulatie begon de Duitse bezetting, die in Maastricht vier jaren, vier maanden en vier dagen zou duren, tot 14 september 1944. Geallieerde luchtbomdardementen eisten niet alleen veel doden, maar leidden door het wegvallen van een groot areaal aan woningen decennialang tot woningnood. Het grootste verlies leden de Maastrichtse Joden: van de 515 leden van de Joodse gemeente in 1940 waren er in 1945 nog slechts 145 over.

2.6 Recente geschiedenis (1945-nu)

Na de Tweede Wereldoorlog nam de bevolking explosief toe, wat leidde tot de bouw van uitgestrekte nieuwbouwwijken, vooral ten westen van de Maas. Op 1 juli 1970 vond opnieuw een gemeentelijke annexatie plaats, waardoor het inwonertal steeg naar 112.500. Vanaf de jaren 1960 vond een sterke ontzuiling van de Maastrichtse samenleving plaats, waardoor de Rooms-Katholieke Kerk veel invloed verloor.

In 1974 ging de Rijksuniversiteit Limburg (inmiddels Universiteit Maastricht) van start. De komst van de universiteit leidde tot een grotere diversificatie van de Maastrichtse bevolkingssamenstelling en een toenemende internationalisering van de stad. Geleidelijk aan vond er binnen de stedelijke economie een transformatie plaats

van voornamelijk industriële werkgelegenheid naar meer banen in de dienstensector. In 1981 en 1991 vonden in Maastricht topconferenties van de Europese Raad plaats. Vooral aan die laatste bijeenkomst, en het daaruit voortvloeiende Verdrag van Maastricht, dankt Maastricht een grote internationale naamsbekendheid.

3 Kunst, cultuur, erfgoed

Maastricht is mede dankzij de aanwezigheid van enkele kunstopleidingen een cultureel centrum van bovenregionale betekenis. Door de bezuinigingen in de culturele sector van de kabinetten Rutte I en II zijn een aantal organisaties gedwongen geweest te fuseren (het Limburgs Symfonie Orkest), in te krimpen (Opera Zuid, Intro in situ en de Jan van Eyck Academie) of zijn geheel verdwenen (het Huis van Bourgondië).

Vooruitlopend op de titel Culturele Hoofdstad van Europa 2018, trachtte de gemeente Maastricht de afgelopen jaren de culturele infrastructuur te verbeteren met onder andere plannen voor een nieuw filmhuis, een beter geoutilleerd poppodium en aanvankelijk tevens een nieuw centrum voor podiumkunsten, allemaal te realiseren in de Timmerfabriek. Doordat de Maastrichtse kandidatuur in 2013 niet gehonoreerd werd, moesten een aantal van deze plannen worden aangepast. Zo gaat de clustering van de kunstopleidingen in het Eiffelgebouw (*Quartier des Arts*) niet door. Wel wordt het Frontenpark met daarin enkele industriële monumenten (de cokesfabriek en de gashouder) ontwikkeld tot een “park van inspiratie” met ruimte voor (openlucht)voorstellingen, beeldende kunst en stadslandbouw.

3.1 Musea

Maastricht telt een tiental grotere en kleinere musea:

- **Bonrefantenmuseum:** museum voor oude en hedendaagse kunst, gevestigd in een markant gebouw van Aldo Rossi;
- **Centre Céramique:** permanente tentoonstelling en wisselende exposities van archeologische vondsten, maquette van Maastricht, Maastrichts aardewerk en glas;
- **Museum aan het Vrijthof:** museum van lokale historie, met nadruk op 18e-eeuwse woencultuur, Maastrichts zilver en 19e-eeuwse maakindustrie, gevestigd in het Spaans Gouvernement;
- **Museumkelder Derlon:** vrij toegankelijke tentoonstelling van Romeinse opgravingsresten (onder andere 2e-eeuws heiligdom) in kelder Hotel Derlon;
- **Schatkamer Sint-Servaasbasiliek:** museum van religieuze kunst en kunstvoorwerpen (met onder meer de Noodkist, het borstbeeld, het borstkruis en de sleutel van Sint-Servaas);
- **Schatkamer Onze-Lieve-Vrouwebasiliek:** museum van religieuze kunst en kunstvoorwerpen (met kostbare reliekhouders, liturgisch vaatwerk en paramenten);
- **Natuurhistorisch Museum Maastricht:** met onder andere diverse in de Sint-Pietersberg gevonden Mosasaurusfossielen, enkele reuzenschildpadden en andere Krijtfossielen;
- **Sint Pieters Museum:** bescheiden museum van heemkunde, onderdeel van kasteelruïne Lichtenberg;
- **Museum De Historische Drukkerij:** museum van de geschiedenis van de druktechniek en de prentkunst;
- **Stoombierbrouwerij De Keyzer:** 19e-eeuwse ambachtelijke bierbrouwerij met proeflokaal;
- **Museum Schuilen in Maastricht:** kleinschalige expositie over het gebruik van de kazematten als schuilkelder;
- **Museum N More:** tentoonstelling van heiligenbeelden en devotionalia in neogotische Ursulinenkapel.

Het Architectuurcentrum TOPOS en het Bureau Europa (voorheen NAI Maastricht) organiseren wisselende exposities en lezingen over architectuur.

3.2 Beschermd stadsgezicht, monumenten en andere bezienswaardigheden

Maastricht heeft sinds 1982 een door het Rijk beschermd stadsgezicht (met een latere uitbreiding in Wyck) en telt 1677 rijksmonumenten, waarmee het qua aantal in Nederland de tweede plaats inneemt, na Amsterdam. Onder de beschermde bouwwerken vallen onder andere de oudste stadspoort van Nederland, de oudste brug van Nederland, twee van de belangrijkste Romaanse kerken in Nederland, zeven gotische kerken en kapellen, en een vijftiental kastelen en landhuizen. De stad ligt in een regio die bekend is vanwege haar natuurschoon en cultuurhistorische waarden.

De belangrijkste bezienswaardigheden zijn:

3.2.1 In het centrum

- **Maas,** met Sint-Servaasbrug (oudste brug van Nederland), Maaspromenade en parken langs de Maas (Stadspark, Charles Eyckpark en Griendpark);
- **Vrijthof,** met Sint-Servaasbasiliek, Sint-Janskerk, Militaire hoofdwacht, Generaalshuis, Spaans Gouvernement en perroen;

- **Onze-Lieve-Vrouweplein**, met Onze-Lieve-Vrouwebasiliek en, vlak bij, Wolwaag, Bonbonnière en Stokstraatkwartier;
- **Markt**, met stadhuis van Pieter Post en standbeeld van Jan Pieter Minckeleers;
- Overige **Binnenstad**, met onder andere Grote en Kleine Staat, Dinghuis (met VVV-kantoor), Dominicanenkerk en Oud Gouvernement;
- **Jekerkwartier**, met onder andere Helpoort, Jekertoren en delen van eerste en tweede middeleeuwse stadsmuur, Bisschopsmolen en Leeuwmolen (watermolens op de Jeker), Huis op de Jeker, Oude Minderbroederskerk, Waalse kerk, Lutherse kerk, Bonnefantenklooster, Grote Looiersstraat met deftige herenhuizen en Sint-Martinushofje, en diverse pittoreske straatjes;
- **Bassin**, binnenhaven uit 1826 met bruggen, sluizen, pakhuizen, werfkelders en vroeg-industriële bebouwing (KNP, Timmerfabriek, Eiffelgebouw);
- **Wyck**, met onder andere Waterpoortje, Maaspunttoren, Rechtstraat, Sint-Martinuskerk en het nieuwe stadsdeel Céramique (met Bonnefantenmuseum, Wiebengahal, Centre Céramique en diverse gebouwen van internationaal bekende architecten).

3.2.2 Buiten het centrum

- **Stadspark**, parkengordel met onder andere Pater Vincktoren en delen van de 14e-eeuwse stadsmuur, 15e-eeuwse bastions Haet ende Nijt en De Vijf Koppen, Poort Waerachtig, Pesthuys, Jeker, waterpoort De Reek, standbeeld d'Artagnan en voormalige Berenkuil. Aansluitend aan het Stadspark: Waldeckpark met bastion Waldeck;
- **Frontenpark**, natuurgebied met Linie van Du Moulin, 18e-eeuwse vestingwerken met bastions, lunetten, droge grachten en kazematten;
- **Sint-Pietersberg**, met uitgestrekte onderaardse kalksteengroeves ('grotten'), waarvan Zonneberg en Noordelijk gangenstelsel toegankelijk voor bezoekers. Eveneens op de Sint-Pietersberg: fort Sint Pieter, buitengoed Slavante en kasteelruïne Lichtenberg;
- **Jekerdal**, met onder andere Molen van Lombok, hoeve Nekum, Apostelhoeve (met wijngaarden) en kasteel Neercanne;
- **Landgoederenzone**, natuurgebied met onder andere kasteel Geusselt, landgoed Mariënwaard, kasteel Bethlehem, kasteel Jerusalem, kasteel Vaeshartelt, kasteel Meerssenhoven, hoeve Hartelstein en kasteel Borgharen

- Verder: voorbeelden van interessante 20e-eeuwse architectuur, onder andere Sint-Lambertuskerk (in romano-byzantijnse stijl met koperen helmdaken), Koepelkerk (modernistische kerk met imposante koepel), diverse bouwwerken uit de eerste helft van de 20e eeuw van Frits Peutz en Alphons Boosten, enkele meer recente gebouwen van Jo Coenen en Wiel Arets, de architectuurwijk Céramique en het Gouvernement aan de Maas (Limburgs provinciehuis).

3.3 Kunst in de openbare ruimte, gedenktekens en gevelstenen

Niet alleen in musea, ook in de openbare ruimte zijn een groot aantal kunstobjecten te bewonderen, waaronder romaans en gotisch beeldhouwwerk aan de buitenkant van de voormalige kapittelkerken, een aantal klassieke 17e-eeuwse reliëfs aan het stadhuis, enkele bronzen standbeelden van beroemde Maastrichtenaars (Minckeleers, Veldeke), beelden van minder beroemde Maastrichtenaars (het *Mooswief*, de *Mestreechter Geis* en de *Wiekeneer*), het standbeeld van een beroemde niet-Maastrichtenaar (D'Artagnan), een groot aantal religieuze beeldhouwwerken (bijvoorbeeld het Maria-monument in Wyck, Monulfus en Gondulfus en diverse Heilig Hartbeelden), een reeks oorlogsmonumenten en enkele moderne sculpturen (o.a. Richard Serra's *Hours of the day* en Michel Huisman's *Halfautomatische Troostmachine*). Verder bevinden zich in Maastricht ongeveer 250 historische gevelstenen, voornamelijk in het centrum van de stad.

3.4 Taal en literatuur

De taalsituatie in Maastricht (en elders in Limburg) is complex en sterk aan verandering onderhevig. Een groot deel van de autochtone bevolking van Maastricht spreekt Maastrichts, een Centraal Limburgs stadsdialect. In een aantal buitenwijken, zoals Itteren, Borgharen, Amby en Heer, worden afwijkende dialecten gesproken. De Kring Maastricht van de Vereniging Veldeke zet zich in voor het behoud en de promotie van het Maastrichts. Jaarlijks wordt in het Centre Céramique het *Groet Mestreechs Dictee* gehouden, een variant op het Groot Dictee der Nederlandse Taal. *Mestreechs Eus Moojertaol* en *De Nuie Mestreechsen Dictionair* worden gezien als standaardwerken over het Maastrichtse stadsdialect.^[6] Door de veranderde bevolkingssamenstelling is het gebruik van het Maastrichts in de laatste decennia afgenomen. Om nieuwkomers te stimuleren Maastrichts te leren is onder andere een Maastrichts leesplankje ontwikkeld.

Hoewel de dichter Hendrik van Veldeke, een van de eerste schrijvers in een middeleeuwse variant van het Nederlands, uit de omgeving van Maastricht afkomstig was, is het gebruik van de Nederlandse taal in

Maastricht nooit vanzelfsprekend geweest. Door de ligging van Maastricht nabij de grens van het Franse en Duitse taalgebied, werd tot eind 19e eeuw, met name door de welgestelden, veel gebruikgemaakt van het Frans, en in mindere mate Duits. Pas in het begin van de 20e eeuw werden de Franstalige opschriften in de Bonbonnière vervangen en werden er ook Nederlands-talige toneelstukken gespeeld.^[7] Belangrijke bijdragen aan de Nederlandse literatuur leverden de dichter Pierre Kemp en de neerlandicus Fernand Lodewick. De schrijfster Lulu Wang en de dichters Hans van de Waarsenburg en Wiel Kusters zijn in Maastricht woonachtig. Laatstgenoemde is tevens hoogleraar letterkunde aan de Universiteit van Maastricht.

Door de toenemende mondialisering (in Maastricht is bijna de helft van de studenten afkomstig uit het buitenland) is de laatste jaren het gebruik van Engels sterk toegenomen. Het onderwijs aan de universiteit is vrijwel geheel Engelstalig. Ook de gemeente Maastricht richt zich steeds vaker in twee talen (Nederlands en Engels) tot haar burgers.

3.5 Muziek, theater, film en uitgaansleven

Maastricht telt meerdere theaters, waarvan het Theater aan het Vrijthof het belangrijkste is. Dit theater, gevestigd in en achter het Generaalshuis aan het Vrijthof, doet dienst als schouwburg en als concertzaal. De Bordenhal op Plein 1992 in Céramique is het vaste theater van Toneelgroep Maastricht. De Bonbonnière, het Pesthuys-theater, Intro in situ en AINSI zijn kleinere podia. De philharmonie zuidnederland, met standplaatsen in Eindhoven en Maastricht, is in 2013 ontstaan door een fusie van het Limburgs Symfonie Orkest en het Brabants Orkest. Het Johann Strauß Orchestra van André Rieu is wereldwijd bekend. Opera Zuid en het professionele kamerkoor Studium Chorale zijn beide gevestigd in Maastricht, maar treden ook buiten de stad en regio op. De Muziekgieterij is het centrum voor popmuziek in Maastricht, sinds kort gevestigd in de Timmerfabriek aan de Boschstraat.

In Maastricht zijn veel amateurgezelschappen actief op het gebied van muziek en theater. Een bekend mannenkoor is de Mastreechter Staar. De Cappella Sancti Servatii en het Basilicakoor zijn kerkelijke koren met een hoog niveau. De Mestreechter Operette Vereniging brengt sinds 1949 dialectvoorstellingen, die een groot publiek aanspreken. De Koninklijke Harmonie Ster van Maastricht is een fusieorkest, ontstaan uit één der oudste harmonieorkesten van Nederland (1825). Ook in de dorpen en wijken van Maastricht opereren harmonieën en zangverenigingen.

Het filmhuis Lumière Cinema en de bioscopen Euroscop Maastricht en Pathé Maastricht (vanaf eind 2015) verzorgen het filmaanbod in de stad, terwijl ook de Euroscop multiplex-bioscoop in Lanaken veel

bezoekers trekt uit Maastricht en omstreken. Pathé bouwt in 2015 een nieuw bioscoopcomplex nabij het Eiffelgebouw, vlak bij de nieuwe locatie van Lumière in de Timmerfabriek.

Vanwege haar toeristische functie telt de stad Maastricht een groot aantal hotels, cafés en restaurants. Vanouds gerenommeerde hotels zijn Hotel de l'Empereur (tegenover het station), Hotel Du Casque (op het Vrijthof) en Hotel Derlon (op het Onze-Lieve-Vrouweplein). Enkele jaren geleden opende het Kruisherhotel in een middeleeuws klooster. Veel nieuwere hotels zijn buiten het centrum gelegen, in Randwyck of langs de A2. Een aantal Maastrichtse restaurants zijn van hoog niveau. Maastricht is, na Amsterdam en samen met Rotterdam, de stad met de meeste Michelinsterren in Nederland. Sinds enkele jaren vindt hier de jaarlijkse presentatie van de befaamde Michelin Rode Gids plaats. Van de grotere steden in Nederland heeft Maastricht de hoogste café-dichtheid. De meeste cafés en restaurants zijn te vinden in de binnenstad, met belangrijke horecaconcentraties rond Vrijthof, Markt, Onze-Lieve-Vrouweplein en Platielstraat/Sint Amorsplein.

3.6 Evenementen

- Carnaval (februari/maart)
- TEFAF/The European Fine Art Fair, belangrijkste kunst- en antiekbeurs ter wereld (maart)
- Amstel Gold Race, start van wielersklassieker op de Markt in Maastricht (april)
- Dancetour Maastricht, muziek- en dancefeestijn op de Markt (mei)
- European Model United Nations (mei)
- KunstTour, open-atelierroute (mei)
- Fashionclash, internationale modemanifestatie (juni)
- Maastrichts Mooiste, hardloop- en wandelevenement (juni)
- Jeker Jazz, jazzfestival (juni/oktober)
- Heiligdomsvaart, uit de middeleeuwen daterend religieus feest dat eenmaal in de zeven jaar plaatsvindt (volgende: juli 2018)
- Preuvenemint, culinair feest op het Vrijthof (augustus)
- Vrijthofconcerten André Rieu (juni/juli)
- INKOM, introductieweek Universiteit Maastricht (augustus)
- Het Parcours, opening culturele seizoen (augustus/september)

- **Musica Sacra**, festival religieuze muziek (september)
- **Bruis**, gratis popfestival (september)
- **Flikkendag Maastricht** (september)
- **Nederlandse Dansdagen**, moderne-dansfestival (oktober)
- **11e van de 11e**, start carnavalsseizoen (11 november)
- **Jumping Indoor Maastricht**, paardensportevenement (november)
- **Magisch Maastricht**, kerstmarkt en lichtfestival (december/januari)

3.7 Carnaval

Een bijzondere vorm van **carnavalsviering** is het Maastrichtse carnaval. In het Maastrichtse carnaval wordt veel aandacht besteed aan de kostuums (*pekskes*) en aan het schminken van het gezicht. Een groot deel van het feest speelt zich in de buitenlucht af; het zogenaamde straatcarnaval. In 1840 werd de sociëteit Momus opgericht. Deze gaf het vanouds spontane volksfeest een meer georganiseerd karakter door naar Rijnlands voorbeeld zittingen en optochten (*Boonte störrer*) te houden. Momus ging in 1939 ter ziele, maar na de Tweede Wereldoorlog werd haar rol overgenomen door de carnavalsvereniging De Tempeleers.

Maastricht heeft eveneens een bijzondere traditie van eigen carnavalsmuziek. Na de oorlog stimuleerden De Tempeleers het gebruik van voor de gelegenheid geschreven *vastelaovendsleedsjes*. In een concours wordt jaarlijks het carnavalsliedje van het jaar verkozen. Zo is er in de afgelopen zeventig jaar een groot repertoire van Maastrichtse carnavalsliedjes ontstaan. Op straat werden deze liedjes aanvankelijk begeleid door accordeons en trompetten, vanaf de jaren zestig door *dweilorkesten* (*Zaate Hermeniekes*). Een tamelijk nieuw fenomeen in het Maastrichtse carnaval zijn de *sambabands*.

4 Religie en levensbeschouwing

Al sinds de vroege Middeleeuwen kan Maastricht beschouwd worden als een christelijke stad. In de laatste vijftig jaar heeft zich een proces van secularisatie en ontkerkelijking voorgedaan, waardoor de dominantie van de Rooms-katholieke Kerk (met name in onderwijs, politiek en maatschappelijk leven) sterk is verminderd. Door de diversificatie van de Maastrichtse bevolkingssamenstelling is ook het aantal niet-katholieke en niet-christelijke geloofsgemeenschappen toegenomen.

4.1 Rooms-katholieke kerk in Maastricht

Alhoewel het aantal rooms-katholieken in Maastricht, zoals ook elders in Limburg, nog altijd sterk terugloopt, zijn er op dit moment (anno 2013) binnen de gemeente Maastricht nog 22 **parochies** met 26 **parochiekerken**, die alle deel uitmaken van het **dekenaat Maastricht** (dat daarnaast enkele parochies in de gemeente **Meerssen** omvat). Het dekenaat Maastricht wordt geleid door **deken Mathieu Hanneman** en is een van de 14 dekenaten van het **bisdom Roermond**.^[8]

4.1.1 Parochie-indeling

Behalve de vier centrumparochies, die al sinds de Middeleeuwen bestaan, vallen de parochiegrenzen grotendeels samen met de wijkindeling van Maastricht (zie hierboven). In 2012 maakte het dekenaatbestuur bekend dat, om de toekomst van het katholicisme in Maastricht te kunnen waarborgen, de parochies gebundeld worden in zes clusters (waarvan vijf in Maastricht). Deze zullen in de toekomst samenwerken op het gebied van bestuur, financiën en inzet van **pastoors** en **kapelaans**.^[9] Recent zijn enkele **parochiekerken** gesloten en parochies gefuseerd. De parochie-indeling anno 2013 (gerangschikt volgens de op handen zijnde clustering) is als volgt:^[10]

- **Parochiecluster Maastricht-Centrum/Noordwest**, met daarin vier - nu nog zelfstandige - parochies en zeven parochiekerken^[11]: de parochie **H. Servatius/H. Lambertus/H. Anna** met als parochiekerken de **St.-Servaasbasiliek** aan het **Vrijthof** (tevens dekenale kerk) en de **St.-Annakerk in Brusselsepoort** (de **St.-Lambertuskerk** is niet meer als zodanig in gebruik); de parochie van **Onze-Lieve-Vrouw-Tenhemelopneming** met als parochiekerk de **Onze-Lieve-Vrouwebasiliek**; de parochie **H. Matthias/H. Hubertus** met als parochiekerk de **St.-Matthiaskerk** (de **St.-Hubertuskerk** in **Boschpoort** heeft thans een andere bestemming); en het parochiecluster **Maastricht-West**, een eerdere samenvoeging van vijf parochies met thans nog drie parochiekerken: de **H.-Hart-van-Jezuskerk** in **Oud-Caberg**, de **Christus-Hemelvaartkerk** in **Pottenberg** (op de nominatie voor sluiting) en de **Vier Evangelisten-kerk** in **Malberg** (de **OLV-van-Goede-Raadkerk** van **Malpertuis** is niet meer als zodanig in functie; de **St.-Christoffelkerk** van **Caberg** is gesloopt).
- **Parochiecluster Maastricht-Zuidwest**, met vijf - thans nog zelfstandige - parochies en zes parochiekerken: de parochie **Sint-Pieter** met twee parochiekerken: de kerk van **Sint-Pieter boven** (in het dorp **Sint Pieter**) en de kerk van **Sint-Pieter beneden** (in het **Villapark**); de parochie **H. Theresia/Onbevlekt Hart van Maria** met als parochiekerk

de Sint-Theresiakerk in Biesland (de OLV-van Fatimakerk in Mariaberg is sinds 2011 gesloten); de parochie H. Jozef met St.Jozefkerk in Belfort; de parochie San Salvator met San-Salvatorkerk in Daalhof; en de parochie H.H. Petrus & Paulus met parochiekerk St.-Petrus-en-Pauluskerk te Wolder.

- Parochiecluster Wyck/Wyckerpoort, met daarin twee - thans nog zelfstandige - parochies: de parochie H. Martinus met de St.-Martinuskerk in Wyck en de parochie H. Hart van Jezus met als parochiekerk de Koepelkerk in Wyckerpoort-Zuid.
- Parochiecluster Maastricht-Oost, met daarin zes parochies, die nu al op allerlei terreinen samenwerken: de parochie H. Joannes Bosco met als parochiekerk de Don-Boscokerk in Heugemerveld; de parochie H. Michaël met de Sint-Michaëlkerk in Heugem; de parochie H. Antonius van Padua met de H. Antonius van Paduakerk in Scharn; de parochie Sint-Petrus' Banden/H.H. Monulfus & Gondulfus met als parochiekerken de Sint-Petrus' Bandenkerk te Heer en de Monulfus-en-Gondulfuskerk in De Heeg; en de parochie H. Walburga met de St.-Walburgakerk te Amby.
- Parochiecluster Maasdal, met daarin vijf - nu nog zelfstandige - parochies: de parochie OLV van Lourdes/H. Guliëlmis/H. Familie met OLV-van-Lourdeskerk in Wittevrouwenveld en Sint-Guliëlmiskerk in Wittevrouwenveld-Noord (de kerk van de H. Familie in Wyckerpoort-Noord is gesloopt); de parochie H. Johannes de Doper/H. Antonius van Padua met parochiekerk in Limmel (de Antonius van Paduakerk in Nazareth is gesloopt); de parochie H. Cornelius met parochiekerk St.-Corneliuskerk in Borgharen; en de parochie H. Martinus met parochiekerk in Itteren.

Daarnaast is/was er een 'rolstoelparochie' in de verpleegkliniek Klevarie en bestaat er in de kapel van verpleeghuis Vivre in Amby een RK parochie van de H. Geest (Oosters-katholieke parochie met Byzantijnse liturgie).

4.1.2 Kloosters in Maastricht

Van het grote aantal kloosters in Maastricht (22 in de 17e eeuw) zijn er nog maar enkele over. De meeste zijn kloosterstichtingen uit de 19e of 20e eeuw.

- Broeders van de Onbevleete Ontvangenis der Heilige Maagd Maria (FIC), ook wel 'Broeders van Maastricht' (moederhuis de Beyart, Brusselsestraat, generalaat en communiteit *Emmaus*, Burg. Cortenstraat, communiteit *Rooden Leeuw*, Capucijnen-gang, en communiteit Aartshertogenplein);
- Liefdezusters van de Heilige Carolus Borromeus, ook wel 'Zusters Onder de Bogen' (Sint-Servaasklooster/Kommel);

- Zusters van Sint Joseph en Gemeenschap van de Gekruisigde en Verrezen Liefde (Kommel);
- Missiezusters van Sint-Petrus Claver (Bouillonstraat);
- Zusters Franciscanessen van Heythuizen (Kardinaal van Rossumplein; naast kerk)
- Zusters van de Voorzienigheid (Tongerseweg)

4.1.3 Maastricht als bedevaartplaats

Maastricht was al in de Middeleeuwen een belangrijke bedevaartplaats. Ook heden ten dage spelen de vier zogenaamde *stadsdevoties* een belangrijke rol in het geloofsleven van veel Maastrichtenaren en bezoekers:

- De Sterre der Zee, verreweg de populairste Mariadevotie in Maastricht. Heel de dag door komen mensen naar de kapel van de Sterre der Zee, naast de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek, om te bidden en een kaars (een 'bougieke') op te steken;
- Sint-Servaas, bisschop van Tongeren en Maastricht. In de Schatkamer van de Sint-Servaasbasiliek bevinden zich onder andere de Noodkist, het borstbeeld van Sint-Servaas en tal van relieken (*Servatiana*) die aan de heilige herinneren. Tevens is er een Sint-Servaasbron en een Sint-Servaasfontein;
- De heilige Lambertus, bisschop van Maastricht; behalve talrijke relieken, beelden en andere afbeeldingen, is er een St.-Lambertuskerk en -kapel naar hem vernoemd;
- De Zwarte Christus van Wyck, in de St.-Martinuskerk in Wyck.

Eenmaal in de zeven jaar, tijdens de Heiligdomsvaart, worden de stadsdevoties in processie door de binnenstad gedragen. Naast de stadsdevoties worden ook andere heiligen vereerd, onder anderen de heiligen Monulfus en Gondulfus, de heilige Hubertus en O.L. Vrouw van Banneux.

4.2 Niet-Rooms-katholieke kerkgenootschappen

Anno 2015 is het aantal niet-Rooms-katholieke religieuze groeperingen in Maastricht ongeveer even groot als het aantal katholieke parochies.

4.2.1 Oudkatholieke, orthodoxe en oriëntaalse kerkgenootschappen

- Oudkatholieke Kerk: maandelijkse diensten in de Lutherse kerk;

- Russisch-orthodoxe Kerk (Griekse kalender): diensten in de kerk van de HH. Johannes Chrysostomos en Servatius (Sint-Maartenslaan);
- Orthodoxe Missie (Juliaanse kalender): diensten in kerk van de H. Apostel Thomas (Einsteinstraat);
- Armeens-apostolische Kerk: diensten in de Surp Karapetkerk (Pottenberg).

4.2.2 Protestantse kerkgenootschappen

- Protestantse Gemeente Maas- en Heuvelland (PKN gemeente): wekelijkse kerkdiensten in de Sint-Janskerk;
- Remonstrantse Gemeente Zuid-Limburg: diensten in Celrebroederskapel;
- Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt): diensten in buurtcentrum Sint Pieter (Pastoor Kribsweg);
- Nederlands Gereformeerde Kerk: wekelijkse kerkdiensten in de Waalse kerk;
- Waalse Kerkgemeenschap: maandelijkse kerkdiensten in de Waalse kerk;
- Evangelisch-Lutherse Gemeente Zuid-Limburg: alhoewel sinds 2004 onderdeel van de PKN, worden er in de Lutherse kerk aan de Hondstraat nog tweemaal per maand Evangelisch-Lutherse diensten gehouden;
- Molukse Evangelische Kerk: diensten in de Bethelkerk (Godefridus van Heerstraat).

4.2.3 Evangelicale kerkgenootschappen

- Evangelische Gemeente Maastricht ('evangelicaal'): diensten in kerkgebouw Brusselsepoort (Aesculaapstraat);
- Baptisten Gemeente Maastricht (Baptisten): diensten in Huize St. Gerlach (Pater Kustersweg, Cadier en Keer);
- Pinkstergemeente Maastricht: diensten in Immanuelkerk (Brusselseweg);
- Christen Gemeente Nieuw Leven: diensten in wijkgebouw Heugemerveld (Kardinaal van Rossumplein);
- Evangelie Gemeente De Deur: diensten in gemeenschapshuis Limmel (Dolmansstraat);
- Lighthouse Christengemeente: diensten in gemeenschapshuis De Heeg (Roserije);
- Damascus Road International Church: Engelstalige diensten in Stayokay hotel (Maasboulevard);

- Chinese Church 'Sending the Light': diensten in wijkverzamelgebouw Wyckerpoort (Old Hickoryplein).

4.2.4 Overige christelijke kerkgenootschappen

- Oecumenische Basisgroep Maastricht: diensten in Celrebroederskapel;
- Jehova's Getuigen, diensten in Koninkrijkszaal (Peymeestersdreef).

4.3 Niet-christelijke religies

- Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap (Joodse religie): diensten in Hoofdsynagoge (Bogaardenstraat-Capucijnengang);
- Marokkaanse Islamitische gemeenschap (Islam): diensten in El Fath Moskee (Sint-Lucassingel);
- Turkse Islamitische gemeenschap (Islam): diensten in gebedsruimte Turks cultureel centrum Tevhid (Weustenraadstraat);
- Hare Krishna-beweging (Hindoeïsme): bijeenkomsten twee keer per maand, ISKCON-centrum Maastricht, André Severinweg.

4.4 Niet-religieuze levensbeschouwingen

In een pand aan de Heggenstraat zijn twee vrijmetselaarsloges gevestigd: *La Persévérance*^[12] (opgericht in 1753) en *La Constance*.^[13] (heropgericht in 2008). Het Humanistisch Verbond organiseert regelmatig bijeenkomsten en cursussen in het Toon Hermanshuis in Maastricht.

5 Politiek

5.1 College van burgemeester en wethouders

In de periode vanaf 2010 werd na de gemeenteraadsverkiezingen een college van burgemeester en wethouders gevormd dat bestond uit CDA, PvdA, SPM en D66 (23 van de 39 zetels). Het college telde 6 wethouders, 2 van de PvdA (Albert Nuss en Jacques Costongs), 2 van het CDA (Jim Janssen en Luc Winants), 1 van SPM (André Willems) en 1 van D66 (Mieke Damsma). Dit collega kwam op 15 oktober 2010 ten val, waarna er een nieuw college gevormd werd, dat bestaat uit PvdA, SPM, D66, Groen-Links en VVD.

De burgemeester van Maastricht was tot het aftreden van Gerd Leers in 2010 altijd van CDA-huize. Met de benoeming van interim-burgemeester Jan Mans, kreeg Maastricht voor het eerst een burgemeester van PvdA-huize. Op 1 november 2010 werd de VVD'er Onno Hoes beëdigd als burgemeester. Hij is op 1 juli 2015 opgevolgd door de partijloze Annemarie Penn-te Strake.^[14]

5.2 Gemeenteraad

Vanaf 1982 is de Maastrichtse gemeenteraad als volgt samengesteld:

- Noot 1: uitgegaan is van wat de partijen oorspronkelijk bij de verkiezingen aan zetels hebben verworven.
- Noot 2: een partij als GroenLinks (GL) bestond vroeger uit vier partijen (PSP, PPR, CPN en EVP) die later zijn samengegaan tot GroenLinks. Vanwege de vergelijkbaarheid is de huidige naam ook voor het verleden gebruikt.
- Noot 3: Stadsbelangen Mestreech heette tot april 2003 Stadspartij Leefbaar Mestreech.
- Noot 4: Als gevolg van een breuk in de VVD is er sinds september 2006 een nieuwe partij gevormd door voormalig VVD-leden. Na een conflict binnen het CDA heeft raadslid Jan Hoen zich in 2008 afgesplitst van de CDA-fractie en heeft een eigen fractie gevormd. De gevolgen voor de zetelverdeling staan tussen haakjes.
- Noot 5: Op 21 november 2011 heeft de afdeling Maastricht van Trots op Nederland zich afgescheiden van de Landelijke partij/beweging TON. Dit was mede het gevolg van het feit dat Rita Verdonk niet langer actief was bij TON. Sinds 21 nov. 2011 gaat de voormalige Maastrichtse afdeling van TON verder als Partij Veilig Maastricht (PVM)

5.3 Stedenbanden

- Chengdu (China), sinds 2012
- El Rama (Nicaragua), sinds 1987
- Koblenz (Duitsland), sinds 1981

6 Economie

6.1 Bedrijvigheid

Maastricht is al bijna twee eeuwen een belangrijke industriestad. Al in het begin van de 19e eeuw kwam

er de glas- en aardewerkfabricage tot ontwikkeling; later kwam daar de papier- en cementindustrie bij. Sphinx, Mosa, Kristalunie, KNP (tegenwoordig Sappi) en ENCI zijn moderne bedrijven die op een lange traditie kunnen bogen, hoewel het aantal werknemers in de industrie in de afgelopen decennia sterk is teruggelopen. Om die reden werd vanaf de jaren zeventig sterker ingezet op ontwikkeling van de kenniseconomie in plaats van industrie. Dit resulteerde onder andere in de oprichting van de Universiteit Maastricht, het congres- en expositiecentrum MECC en de komst van bedrijven als Vodafone Nederland, diverse call centers en een groot aantal Europese instituten. Het hoofdkantoor van parkeerbedrijf Q-Park is in Maastricht gevestigd. In de hoofdstad van Limburg is de overheid (gemeente, Provincie Limburg, Euregio Maas-Rijn, justitie en Rijkswaterstaat) een belangrijke werkgever. Maastricht telde anno 2012 zo'n 73.500 banen.^[15]

Toeristenboot Maasboulevard

6.2 Toerisme

Maastricht is een toeristenstad en trekt jaarlijks ruim 3.000.000 bezoekers, waarvan ongeveer 300.000 minimaal één overnachting boeken. Om die reden zijn hotels, restaurants, cafés en winkels sterk vertegenwoordigd in de lokale economie. In de jaren 1990 vond er een sterke groei van het aantal toeristische overnachtingen plaats, waardoor het aantal hotelkamers in deze periode meer dan verdubbelde. Maastricht telde in 2012 62 hotels (waarvan 13 in het vier- en vijfsterrensegment), waarmee de stad de vierde plaats innam in Nederland.^[16] In de periode 2002-07 vlakke de groei van het aantal hotelovernachtingen enigszins af (3,1% groei per jaar).^[17] In 2009 kondigde de gemeente een hotelstop af om overcapaciteit te voorkomen. Bij grote evenementen waarbij de Maastrichtse hotelcapaciteit onvoldoende is (zoals TEFAF), kan worden uitgeweken naar Valkenburg, Aken en Luik.

Maastricht is, na Amsterdam, de tweede congresstad van Nederland, alhoewel het aantal congressen de laatste jaren fors is teruggelopen.^[18] Het MECC is een groot congres- en beurzencentrum in de wijk Randwyck. Enkele recente initiatieven die ten doel hadden het toe-

risme verder te stimuleren, zoals een mega-casino, een groot musicaltheater, een Hilton-hotel en een luxe vakantiepark op de Dousberg, zijn vertraagd of niet van de grond gekomen. De belangrijkste troef blijft de monumentale Binnenstad en het 'Bourgondische' karakter van de stad. Daarnaast zijn een bezoek aan de mergelgrotten van de Sint-Pietersberg, een boottochtje op de Maas en een rondrit door het nabije Mergelland populaire uitjes.

Een probleem vormt het drugstoerisme, dat in Maastricht al tot veel politieke discussie heeft geleid. De ca. 15 Maastrichtse coffeeshops trekken voornamelijk klanten uit het nabije buitenland. Met name de straathandel door drugsrunners, die vaak plaatsvindt in de omgeving van coffeeshops, leidt regelmatig tot overlast. Onder burgemeester Gerd Leers werd een plan ontwikkeld om de coffeeshops naar de stadsranden (o.a. nabij de Belgische grens) te verplaatsen, maar de uitvoering van dit zogenaamde 'Plan Coffeecorners' is nog steeds onzeker. De invoering van de wietpas, waarop door burgemeester Onno Hoes streng wordt gehandhaafd, heeft niet geleid tot minder overlast.

6.3 Detailhandel

De Maastrichtse binnenstad heeft een ruim winkelaanbod met, naast de gebruikelijke winkelketens, relatief veel gespecialiseerde zaken en exclusieve winkels. Het Maastrichtse kernwinkelcentrum trekt veel bezoekers uit de omringende regio, maar ook uit andere delen van Nederland, België en Duitsland. De Grote en Kleine Staat zijn de meest populaire winkelstraten; de Stokstraat en de Maastrichter Smedenstraat de meer exclusieve. Een opvallende winkel is de boekhandel Dominicanen, gevestigd in de bijna 800 jaar oude Dominicanenkerk. Volgens de Britse krant *The Guardian* is dit de mooiste boekhandel ter wereld.^[19] In het stadsdeel Wyck zijn voornamelijk kleinere winkels te vinden die geen deel uitmaken van winkelketens. De afgelopen jaren werd het winkelaanbod sterk uitgebreid met de komst van winkelcentra als *Entre Deux* en *Mosae Forum*. Van de andere kant is er, door het internetwinkelen en de verslechterde economie, in sommige delen van het centrum toenemende leegstand, met name in de zgn. 'aanloopstraten'.

Maastricht heeft twee reguliere weekmarkten. Deze worden gehouden op de Markt, rondom het stadhuis. De Vrijdagmarkt is een algemene warenmarkt die tot in de wijde omgeving van Maastricht bekend is en traditioneel veel Belgische kopers trekt. De Woensdagmarkt, vroeger 'kleine warenmarkt' genoemd is iets kleiner van opzet dan de Vrijdagmarkt. Zowel op de Markt als op het Vrijthof staan permanent enkele marktkramen, waar men voor dagelijkse benodigdheden, vis en snoepwaren terecht kan. Verder is er in de Stationsstraat in Wyck iedere donderdagmiddag een markt van biologische levensmiddelen en iedere zaterdagochtend in dezelfde straat een antiek- en curiosamarkt. Een tweede antiekmarkt vindt sinds kort op zondag plaats op de Markt.

7 Communicatie

Bouw Koning Willem-Alexandertunnel (Europaplein)

7.1 Verkeer en vervoer

Spoorwegen verbinden station Maastricht met het noorden (richting Sittard en Eindhoven), oosten (richting Valkenburg aan de Geul en Heerlen) en het zuiden (richting Wezet en Luik). Na bestuurlijk overleg tussen de beide provincies Limburg werd eind 2004 besloten tot het opknappen van de oude spoorlijn tussen Maastricht en Lanaken (B). De lijn werd in 2011 weer in gebruik genomen voor goederenverkeer. In België bestaan vergevorderde plannen het andere deel van het tracé, tussen Lanaken en Hasselt op te nemen in een tramverbinding tussen Maastricht en Hasselt. Hierdoor ontstaat tevens een snellere verbinding tussen Maastricht en Antwerpen.

Sinds 2006 exploiteert Veolia Transport Nederland een tiental stadsbuslijnen in Maastricht en directe omgeving (voorheen Stadsbus Maastricht).

De autosnelweg A2 verbindt Maastricht in noordelijke richting met Eindhoven en de Randstad en in zuidelijke richting met Luik, en de A79 verbindt Maastricht in oostelijke richting met Heerlen en in het verlengde daarvan - via de A76 - met Duitse steden als Aken, Keulen en het Ruhrgebied. Laatstgenoemde snelweg voert een tiental kilometers ten noorden van Maastricht in westelijke richting naar Antwerpen en Brussel. De zgn. *stadstraverse* van de N2 binnen de gemeente Maastricht is door de aanwezigheid van een groot aantal verkeerslichten al decennia een barrière voor het autoverkeer. In 2016 hoopt men de werkzaamheden afgerond te hebben, waardoor het verkeer gebruik kan maken van de nieuwe Koning Willem-Alexandertunnel.

Enkele kilometers ten noorden van Maastricht, in de gemeente Beek, bevindt zich de luchthaven Maastricht Aachen Airport.

7.2 Media

In Maastricht zijn enkel lokale media gevestigd, zoals de huis-aan-huis-bladen *De Ster* en *Gezien* (voorheen *De Maaspost* en *De Trompetter*). De radiozender *Maastricht FM* en de televisiezender *TV Maastricht* zijn beide in handen van *RTV Maastricht*. Provinciale media, zoals de dagbladen *De Limburger* en het *Limburgs Dagblad*, en de radio- en televisiezender *L1* bieden eveneens veel lokale informatie. Uitgaansmogelijkheden worden wekelijks gepubliceerd in de cultuuragenda *Week In Week Uit* en op de website *MaastrichtNet*.

8 Onderwijs, welzijn en sport

Campus Randwyck van de Universiteit Maastricht

8.1 Onderwijs

Maastricht is een echte studentenstad. Dit komt vooral door de aanwezigheid van de Universiteit Maastricht (UM), met 16.000 studenten (in 2011) de grootste onderwijsinstelling in Limburg. De in 1976 opgerichte universiteit is internationaal georiënteerd en scoort met de meeste opleidingen hoog in de diverse *rankings*.^[20] Aan de universiteit gelieerde opleidingen zijn het University College Maastricht en de Maastricht School of Management. Daarnaast is in Maastricht het postacademisch kunstinstituut Jan van Eyck Academie gevestigd.

Conservatorium Maastricht in het Jekerkwartier

De Hogeschool Zuyd, met vestigingen in drie Zuid-Limburgse steden, biedt diverse hbo-opleidingen in Maastricht, waaronder de Vertaalacademie Maastricht,

de Hotel Management School Maastricht, de Academie Verloskunde Maastricht, de PABO Maastricht, de Academie Beeldende Kunsten Maastricht, de Academie van Bouwkunst Maastricht, het Conservatorium Maastricht en de Toneelacademie Maastricht. Enkele van deze opleidingen genieten grote faam en trekken studenten uit het hele land en het nabije buitenland. In het Jekerkwartier zijn een aantal kunstopleidingen en universitaire instellingen gevestigd, zodat dit deel van het centrum zich heeft ontwikkeld tot een Maastrichts *Quartier Latin*. De medische opleidingen van zowel de Universiteit Maastricht als de Hogeschool Zuyd zijn gehuisvest op de campus Randwyck.

Leeuwenborgh Opleidingen (MBO) in Scharn

Middelbaar beroepsonderwijs wordt in Maastricht verzorgd door Leeuwenborgh Opleidingen, dat vestigingen heeft in Scharn, op Maastricht-Aachen Airport (vliegtuig-onderhoudstechniek) en in Sittard-Geleen. Het Terra Nigra College is een school voor praktijkonderwijs en de Don Boscoschool biedt speciaal onderwijs aan.

Middelbare scholen zijn het Porta Mosana College (op twee locaties in Maastricht-Oost), het Sint-Maartenscollege (eveneens twee locaties in Maastricht-Oost), het Bonnefanten College (twee locaties in Maastricht-West), de Bernard Lievegoed School (vrijeschoolonderwijs; zelfstandig onderdeel van het Bonnefanten College) en het United World College Maastricht (internationale school; nieuwe campus nabij het Geusseltpark). In 2014 maakte de Maastrichtse afdeling van de Stichting Limburgs Voortgezet Onderwijs bekend van de teruglopende leerlingenaantallen bij de drie eerstgenoemde scholen een reorganisatie noodzakelijk is, waarbij een aantal vestigingen zullen sluiten. Zo zal de HAVO/VWO-afdeling van het Bonnefanten College in augustus 2014 het monumentale maar verouderde Trichtercollege aan de Tongerseweg verlaten. Sinds 2005 heeft het particuliere Luzac College een vestiging aan de Markt, waar versneld een middelbare schooldiploma kan worden behaald.

8.2 Gezondheidszorg

Recent onderzoek heeft uitgewezen dat de bevolking van Zuid-Limburg gemiddeld minder gezond is dan elders in Nederland. Met name hart- en vaatziekten en diabetes komen in deze regio vaker voor. Waarschijnlijk speelt het feit dat Limburgers gemiddeld minder bewegen en een minder gezond eetpatroon hebben ('Bourgondische leef-

Het Academisch Ziekenhuis Maastricht vanaf de Sint-Pietersberg

wijze') daarin een rol.^[21] Door de vergrijzing in dit deel van Nederland, zijn er relatief veel ouderen, die relatief vaak gebruikmaken van zorginstellingen.

Maastricht heeft één groot ziekenhuis, het **Academisch Ziekenhuis Maastricht**. Het ziekenhuis komt voort uit **Ziekenhuis Sint Annadal**, dat in 1986 werd omgevormd tot academisch ziekenhuis. In 1990 werd het nieuwe gebouw in **Randwyck** in gebruik genomen, dat sindsdien verschillende malen is uitgebreid. Het ziekenhuis is onderdeel van een samenwerkingsverband met de medische en gezondheidsfaculteiten van de **Universiteit Maastricht**, de provincie Limburg en een aantal bedrijven. Het is de bedoeling dat deze **Maastricht Health Campus** (niet te verwarren met de mislukte **Campus Maastricht**) in de toekomst voor een flinke toename van de werkgelegenheid op het gebied van gezondheidszorg en biowetenschappen zorgt.

Het psychomedisch centrum **Vijverdal** in **Scharn** heeft in de afgelopen jaren een transformatie ondergaan, waarbij de hoogbouw uit 1972 met gesloten afdelingen werd vervangen door paviljoen-achtige gebouwen met een meer open structuur. Een nevenvestiging van forensisch psychiatrisch centrum **De Rooyse Wissel** in **Limmel** heeft slechts enkele jaren als zodanig gefunctioneerd en is inmiddels gesloten.

8.3 Sport en recreatie

Sportpark Geusselt

De sportparticipatie in Maastricht ligt al vele jaren onder het landelijk gemiddelde. Voor jongeren onder de 18 ligt het juist hoger.^[22] In de *Spormota Mee(r)bewegen 2020* stelt de gemeente Maastricht zich ten doel het sporten in de stad te bevorderen (minimaal 65%, het landelijk gemiddelde).^[23] Tegelijkertijd zien veel sportclubs zich gedwongen te fuseren door teruglopende ledentallen. Het

Waterrecreatie langs de Maas in Sint Pieter

aantal sportterreinen, met name het aantal voetbalvelden, is in de afgelopen jaren afgenomen. De gemeente tracht de overgebleven accommodaties te bundelen in twee grote sportparken, **Sportpark Geusselt** en **Sportpark West**, en enkele kleinere. Het **Sportpark Geusselt** is onderdeel van het **Geusselpark**, waar zich ook het voetbalstadion **Geusselt** en het nieuwe zwembad **Geusseltbad** bevinden. Recent is er onder andere een semi-waterveld (voor hockey) en het grootste multifunctionele kunstgrasveld van de Benelux gerealiseerd.^[24] **Sportpark West** ligt in het **Van de Vennepark** in Maastricht-West. Vlakbij bevindt zich het recreatiegebied **Dousberg** met onder andere een tennis- en squashcentrum en de 18-holes golfbaan van **Golfclub Maastricht** (deels op Belgisch grondgebied). Een andere golfbaan, **Rijk van Margraten** geheten, bevindt zich aan de oostkant van de stad grotendeels op grondgebied van de gemeente **Eijsden-Margraten**.

Bekende sportclubs in Maastricht zijn de **voetbalclub MVV** (uitkomend in de **Jupiler League** van de **KNVB**), de **American footballclub Maastricht Wildcats** (uitkomend in de **Eerste Divisie Zuid** van de **AFBN**) en de **atletiekvereniging Atletiek Maastricht** (met ondervereniging **MSAV Uros**). **Kimbria** is de naam van een Maastrichtse zwemvereniging, tennisclub en basketbalclub (oorspronkelijk ook voetbal en atletiek). In Maastricht zijn diverse **watersportverenigingen** actief. Een sport die in de stad relatief veel beoefenaars kent, is **petanque** ('jeu de boules'). Op een 25-tal plaatsen in de stad bevinden zich **jeu-de-boulesbanen** en jaarlijks wordt op het **Vrijthof** een groot toernooi gehouden.

Maastricht telt op dit moment vijf sporthallen (**Belfort**, **Daalhof**, **Geusselt**, **De Heeg** en de tijdelijke sporthal **Randwyck**), waarvan er geen voldoet aan de voorwaarden voor professionele wedstrijden. Een jarenlang voortdurend conflict tussen de gemeente, de **Universiteit Maastricht** en de **woningbouwvereniging Servatius** over een vervangende sporthal voor de in 2007 ten behoeve van de mislukte **Campus Maastricht** gesloopte universitaire sporthal in **Randwyck**, werd onlangs bijgelegd. De tijdelijke sporthal in **Randwyck** zal in 2014 worden vervangen door een grote, goed geoutilleerde hal op het campusterrein, die ook voor niet-studenten toegankelijk zal zijn.^[25] Maastricht telt twee **Cruyff Courts** en een zevental **SPOTs** (sportkooien). Skaters kunnen onder andere terecht in het **Griendpark**.

De **Amstel Gold Race** is een belangrijke wielervedstrijd.

ker die elk jaar in april op de Markt in Maastricht van start gaat. Het meerdaagse hardloop- en wandelevenement **Maastrichts Mooiste** vind jaarlijks in juni plaats; de **ENCI Bergloop** in november. **ENCI Limburg Open** is een vierdaags schaaktoernooi dat in het Pinksterweekend plaatsvindt. Enkele grote sportevenementen uit het verleden, het wielerevenement **Zesdaagse van Maastricht** en het paardensportevenement **Jumping Indoor Maastricht**, hebben om uiteenlopende redenen al enige jaren niet plaats kunnen vinden.

De omgeving van Maastricht, met onder andere de Sint-Pietersberg, het Jekerdal, de Landgoederenzone Maastricht - Meerssen en het Zuid-Limburgse Heuvelland, nodigt uit tot wandelen en fietsen, wat door velen wordt gedaan. Ook het vele water rond de stad (onder andere de Maas en de Pietersplas) biedt recreatieve mogelijkheden.

9 Bekende Maastrichtenaren

10 Varia

- Het geologisch tijdperk **Maastrichtien** is naar Maastricht genoemd. Het is de laatste tijdsnede in het Laat-Krijt en duurde van ca 72 tot 66 miljoen jaar geleden.
- In Maastricht leeft de meest noordelijke autochtone populatie van de muurhagedis (*Podarcis muralis*) van Europa. De reptielen komen voor op oude vestingmuren in het Frontenpark en op het industrieterrein **Boscherveld**.
- Maastricht wordt als enige stad genoemd in het **Wilhelmus**.
- Het **Maastrichts volkslied** is het slotkoor uit de komische opera *Trijn de Begijn* van Alfons Olterdissen.
- Sinds 2007 is Maastricht de locatie van de televisiepolitie serie **Flikken Maastricht**.

11 Zie ook

- **Maastricht van A tot Z**

12 Externe links

- Website gemeente Maastricht
- De monumenten in de gemeente Maastricht

50° 51' NB, 5° 42' OL

13 Tekst-en beeldbronnen, medewerkers, en licenties

13.1 Tekst

- **Maastricht** *Bron*: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Maastricht?oldid=45257866> *Bijdragers*: Andre Engels, Walter, Patrick, Fransvannes, Ellywa, Snoop, Bart van der Pligt, Mtcv, Romaine, SanderSpek, Bemoeial, Hannes Karnoefel, Cicero-nlwiki, LennartBolks, Jeroen, Kliek, Baudouin, Streppel, Falcong, Eugene, Vostok-nlwiki, Muijz, Pietersberg, Serassot, DomienH, Advance, Robbot, Paul Hermans, GerardM, Henricus, Wilfried Derksen-nlwiki, Meursault2004, Oscar, Geus, Chrisus, David Eerdmans, RobotE, Siebrand, Dinsdagskind, Känsterle, Chris, Webkid-nlwiki, MartinD, Napoleon Vier, Armandeus, Hjvannes, Mwpnl, Michiel1972, Patho-nlwiki, Quistnix, Besednjak, Broederhugo, Sietske, Kleparz, Robotje, BenTheWikiMan, Flurp, RobotMichiel1972, Lexw, Sonuwe, Joep Zander, Ype, Tbc, MWAK, Pjetter, JePe, Ruud Habets, Bob1971, Minuteman, RonP-nlwiki, Tdevries, Jurre, Steinbach, Tfa1964, Jcb, Gpvos, Dolfy, KlaasZ4usV, RobotQuistnix, Kwajoep, Rex, Maarten Hag, Wikix-oud, Valhallasw, CarlHendriks, Abnormaal, Joost, Dryke, Edoderoo, Just a member, Gpvosbot, Ed Stevenhagen, Algont, Johjak, RoboRex, Weel-nlwiki, Lignomontanus, Bramvr, Vertrokken, BotEmpoor, Peter b, China Crisis, Wester2005, Hverbiesen, Luszifer, MoriBot, Yvesn, Christoffel K, DéRahier, Jeroenbot, Chobot, RonaldB, Daniel575, WebBot, Aleichem, Jorgenpfhartogs, Onderwijsgek, YurikBot, Eve, Maarten1963, Cepheus, Quichot, Roland Schreurs, Saturn V, Apendcy, FlaBot, Jörgen-Moorlag, Snakes, Guinness-nlwiki, Alankomaat, Ronaldvd, ViVa, Maniag, Kleuske, BesselDekker, Gerbenenn, Nkalwien, Globe-trotter, Ninane, Elbereth, Canida, Niels, Tibor, Gouwenaar, Noci, Pepijntje, Verrekijker, .marc., Waldo79, Sumurai8, Sonty567, C mon, Bikel, Rodeleeuw, Adnergje, Pahles, Clausule, G.Lanting, ElKonquistador, JoostB, Starless-nlwiki, Floris V, Sjeng1978, Halandinh, Gerbot, Warddr, Mexicano, Natubes-nlwiki, Woudloper, BaukeHusken, EdBever, Sueli, Wikiklaas, .Koen, Boskoyevsky, Jaapvdv, Jvhertum, Ischa1, Tony99, BerendBotje, SieBot, VKing-nlwiki, Thijs!bot, Araf, Joris, Brandaan, Aiko, Ruphi, Erwin85Bot, Raoul, Erik Baas, Daan grol, Tukka, RoboServien, Jas01, TOM, Erik1980, Cumulus-nlwiki, Maella, Dickschaffa, Kissing Willie, Thomas-curbie, Magere Hein, BOT-Superzerocool, Casimir, Sindala, Kalthorn, Jahoe, Vis met 1 oog, Coenneervoort, .anacondabot, Hanhil, Evert100, ReWinD, ArnaudH, MoiraMoira, BotteHarry, CommonsDelinker, JKbok, Hendrik F K, Freaky, Heavyuser, Lieve ridwan, Letterman, Izzo-nlwiki, Serge gainsbourg, Paddo VDO, Multichill, Waezk, Ken123, Look Sharp!, Jan van reusel, Alberto Marchal, Zopie, Vincent Grummer, Hardebits, Maastricht, AnnabelsBot, Pivos, Antipedos, Dikke poes-nlwiki, GeoNL, TXiKiBoT, Afhaalchinesees, Aibot, Japiot, VolkovBot, Pieter Koning, KKoolstra, Le Fou, GijsvdL, RenéV, Prlwytzkofski, Otter, TUFOWKTM, 3wisemen, Erwin85TBot, Kelvinaarts, ARVER, Matze-nlwiki, Arch (hernoemd), AlleborgoBot, Fred Lambert, Notum-sit, YeahYeah, DaanG, Fawkes, Mofrikaantje, Jachin-nlwiki, Mar(c), Daruhshie, Koektrommel, Tamana, Easycummer, Twommie, Wigo, G.Ninses, PiotrKapretski, Arend41, Mr jean lacroix, Wutsje, Jarune, PipepBot, Zorrobot, Sjra Lemiers, Esther Maessen, GrouchoBot, Kthoelen, MarkM1983, Iamthestig, Bas Taats, Ian Splinter, DragonBot, Janwillemvanaalst, Velocitas, JacvdBoogard, Simonemaastrecht, Encyacht, Kwik, Michielverbeek, DrJos, Cync, Alexbot, Crapai, Sjouker, AGL, Sjeekie, Toth, Taketa, Cartograaf, Ikmaak, Loranchet, Noordenbosch, EvilFreD, JurgenNL, MelancholieBot, PeHa, Pompidom, Kwiki, JanB46, Dqfn13, Sjorske, Lucas-bot, Amirobot, Wimpi, Japiobot, Fugazi-nlwiki, HdeK, Marrakech, Edoderoobot, Sumurai8-Bot, MauritsBot, Peterson, ArthurBot, Amgeest, RudolphousBot, Basvbot, Rododendron, Aelsenaer, Maurice van Bruggen, BKannen, Mathonius, De Wikischim, Xqbot, Hermann Luyken, Saschapsorsche, Mark Ahsmann, Oskkar, Elkan, Maasje, Inmaastrecht, Ortjens, Emelha, Qweenie, Pompidombot, RomaineBot, Utrechtse, Io Herodotus, Félix, Trijnstel, Vego, Dexy1995, Wiki13, Kleon3, MrBlueBot, TBloemink, NormanB, JurriaanH, ErikvanB, ReinaartBot, LGL87, Lorenzu van luik, Levifan, TjBot, WinContro, Andreas Philopater, Wester, DennisPeetersBot, MexicanoBot, EmausBot, ZéroBot, Kuda, JackieBot, Ouddorp, Aleigem, Trajectum2010, WikitanvirBot, Frankvdhoven, Paul Brussel, Sjoerddebruin, JuuwlieD, Hans Plantinga, Lisadewit81, Leandro81, Joopwikibot, Roysimons, Matthijs974, Fksullivan, MerlIwBot, Jasper K, Rmltbessems, Assnee5, Loginnigol, AvicBot, Jean-Pierre Remy, Brbotnl, Grmb176, Magicman0361, Piernestreech, Ikkenickdanniet, Pvmastrecht, Tobiasdeelstra, YFdyh-bot, Aristoxenos, GerardKuys, Addbot, 19bert56, Jim V V, Kukkje, IngNick, Peerclassic, Mickeyberke, Arch, Dennial, Wwikix, F dennissen, KehppKukkjeBot, Ans Muijres, Grasmatt en Anoniem: 272

13.2 Beelden

- **Bestand:"Panorama van op den Sint Servaastoren" - Maastricht - 20001452 - RCE.jpg** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e4/%22Panorama_van_op_den_Sint_Servaastoren%22_-_Maastricht_-_20001452_-_RCE.jpg *Licentie*: CC BY-SA 3.0 nl *Bijdragers*: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed *Oorspronkelijke artiest*: Onbekend
- **Bestand:0ArcheologieGrafsteen01.jpg** *Bron*: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/80/0ArcheologieGrafsteen01.jpg> *Licentie*: CC BY-SA 3.0 *Bijdragers*: Eigen werk *Oorspronkelijke artiest*: Kleon3
- **Bestand:1Schatkamer04.jpg** *Bron*: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5a/1Schatkamer04.jpg> *Licentie*: CC BY-SA 3.0 *Bijdragers*: Eigen werk *Oorspronkelijke artiest*: Kleon3
- **Bestand:20071012Minckelers.jpg** *Bron*: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bc/20071012Minckelers.jpg> *Licentie*: Public domain *Bijdragers*: Eigen werk *Oorspronkelijke artiest*: Ivory
- **Bestand:2010.07.19.200155_Kirche_Bosscherweg_Maastricht.jpg** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c7/2010.07.19.200155_Kirche_Bosscherweg_Maastricht.jpg *Licentie*: Public domain *Bijdragers*: Eigen werk *Oorspronkelijke artiest*: Hermann Luyken
- **Bestand:2010.07.20.112050_Mosae_Forum_Maastricht.jpg** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/56/2010.07.20.112050_Mosae_Forum_Maastricht.jpg *Licentie*: CC BY-SA 3.0 *Bijdragers*: Eigen werk *Oorspronkelijke artiest*: Hermann Luyken
- **Bestand:20130313_Construction_site_tunnel_A2_Maastricht_2.JPG** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c6/20130313_Construction_site_tunnel_A2_Maastricht_2.JPG *Licentie*: CC BY-SA 3.0 *Bijdragers*: Eigen werk *Oorspronkelijke artiest*: Mark Ahsmann
- **Bestand:20130313_Sterre_der_Zee_statue.JPG** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/ce/20130313_Sterre_der_Zee_statue.JPG *Licentie*: CC BY-SA 3.0 *Bijdragers*: Eigen werk *Oorspronkelijke artiest*: Mark Ahsmann
- **Bestand:20130504_Maastricht_View_over_Maastricht_from_Sint_Pietersberg_01(cropped).jpg** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6f/20130504_Maastricht_View_over_Maastricht_from_Sint_Pietersberg_01%28cropped%29.jpg *Licentie*: CC BY-SA 3.0 *Bijdragers*: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:20130504_Maastricht_View_over_Maastricht_from_Sint_Pietersberg_01.JPG *Oorspronkelijke artiest*: Mark Ahsmann

- **Bestand:AchterdeComedie,entreegebouwBonbonnière1.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a0/AchterdeComedie%2CentreegebouwBonbonni%C3%A8re1.jpg> Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Kleon3
- **Bestand:Bonnefantenumuseum,_zaalopstelling_Augenspiel,_2011.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e1/Bonnefantenumuseum%2C_zaalopstelling_Augenspiel%2C_2011.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Kleon3
- **Bestand:Brosen_windrose_nl.svg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d6/Brosen_windrose_nl.svg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Image:Brosen windrose.svg Oorspronkelijke artiest: GeertW
- **Bestand:Bundesarchiv_Bild_146-1984-093-27,_Westfeldzug_Übergang_über_die_Maas.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/01/Bundesarchiv_Bild_146-1984-093-27%2C_Westfeldzug%2C_%C3%9Cbergang_%C3%BCber_die_Maas.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 de Bijdragers: Deze afbeelding is aangeleverd aan Wikimedia Commons door het Duits nationaal archief (Deutsches Bundesarchiv) als onderdeel van een samenwerkingsproject. Het Duits Nationaal Archief garandeert alleen een natuurgetrouwe weergave indien het origineel (negatief en/of positief) wordt gebruikt, dan wel de gedigitaliseerde originelen zoals aangeleverd door het Digitaal afbeeldingenarchief. Oorspronkelijke artiest: Onbekend
- **Bestand:Commons-logo.svg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4a/Commons-logo.svg> Licentie: Public domain Bijdragers: This version created by Pumbaa, using a proper partial circle and SVG geometry features. (Former versions used to be slightly warped.) Oorspronkelijke artiest: SVG version was created by User:Grunt and cleaned up by 3247, based on the earlier PNG version, created by Reidab.
- **Bestand:Flag_of_Maastricht.svg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d0/Flag_of_Maastricht.svg Licentie: Public domain Bijdragers: ? Oorspronkelijke artiest: ?
- **Bestand:Flag_of_the_Netherlands.svg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/20/Flag_of_the_Netherlands.svg Licentie: Public domain Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Zscout370
- **Bestand:Gem-Maastricht-OpenTopo.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/64/Gem-Maastricht-OpenTopo.jpg> Licentie: CC BY-SA 4.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Janwillemvanaalst
- **Bestand:GeusselparkSportvelden01.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f3/GeusselparkSportvelden01.jpg> Licentie: Public domain Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Kleon3
- **Bestand:Industriecentrum_Maastricht_1939.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9c/Industriecentrum_Maastricht_1939.jpg Licentie: Public domain Bijdragers: “Limburg 1839-1939, van ploeg tot afbouwhamer” (1939) Oorspronkelijke artiest: niet bekend
- **Bestand:Internet-web-browser.svg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/74/Internet-web-browser.svg> Licentie: Public domain Bijdragers: The Tango! Desktop Project Oorspronkelijke artiest: The people from the Tango! project
- **Bestand:Kruisherkerk_Maastricht_1.JPG** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/Kruisherkerk_Maastricht_1.JPG Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Mark Ahsmann
- **Bestand:Maaskade_Maastricht_Nederland.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/89/Maaskade_Maastricht_Nederland.jpg Licentie: CC BY-SA 2.0 Bijdragers: <http://www.flickr.com/photos/ediweissmann/2719059919/sizes/o/in/set-72157606467424835/> Oorspronkelijke artiest: Edi Weissmann
- **Bestand:Maastricht,_Brusselsepoort,_Marokkaanse_moskee2.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/33/Maastricht%2C_Brusselsepoort%2C_Marokkaanse_moskee2.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Kleon3
- **Bestand:Maastricht,_Pottenberg,_kerk1.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/24/Maastricht%2C_Pottenberg%2C_kerk1.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Kleon3
- **Bestand:Maastricht,_het_stadhuis_foto10_2011-01-30_12.07.JPG** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/33/Maastricht%2C_het_stadhuis_foto10_2011-01-30_12.07.JPG Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Michielverbeek
- **Bestand:Maastricht-Bellomonte.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/Maastricht-Bellomonte.jpg> Licentie: Public domain Bijdragers: Drawing Oorspronkelijke artiest: Philippo Bellomonte
- **Bestand:Maastricht-Conservatorium-1.JPG** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7f/Maastricht-Conservatorium-1.JPG> Licentie: CC0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Romaine
- **Bestand:Maastricht.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/35/Maastricht.jpg> Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: L.1951a
- **Bestand:Maastricht_-_rijksmonument_26930_-_synagoge_-_Capucijnengang_2_20100710.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3d/Maastricht_-_rijksmonument_26930_-_synagoge_-_Capucijnengang_2_20100710.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Otter
- **Bestand:Maastricht_-_rijksmonument_27715_-_Vrijthof_46_-_theater_20100718.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e1/Maastricht_-_rijksmonument_27715_-_Vrijthof_46_-_theater_20100718.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Otter
- **Bestand:Maastricht_-_rijksmonument_527161_-_Museumkelder_Derlon_20100821.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a8/Maastricht_-_rijksmonument_527161_-_Museumkelder_Derlon_20100821.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Otter
- **Bestand:Maastricht_Technisch_College_Maasland_4.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/25/Maastricht_Technisch_College_Maasland_4.jpg Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Norbert Schnitzler
- **Bestand:Maastricht_University_-_Campus_Randwyck.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/13/Maastricht_University_-_Campus_Randwyck.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Kleon3

- **Bestand:Maastricht_carnaval_2011_3.JPG** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c1/Maastricht_carnaval_2011_3.JPG Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Mark Ahsmann
- **Bestand:Maastrichtkoepelkerkvooraanzijde.JPG** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ef/Maastrichtkoepelkerkvooraanzijde.JPG> Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Crapai op de Nederlandstalige Wikipedia
- **Bestand:Map_-_NL_-_Municipality_code_0935_(2009).svg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c4/Map_-_NL_-_Municipality_code_0935_%282009%29.svg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: own work , using CBS data Oorspronkelijke artiest: Michiel1972 (talk) 23:48, 24 January 2009 (UTC)
- **Bestand:Markt1579.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8b/Markt1579.jpg> Licentie: Public domain Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Kleon3
- **Bestand:NL-LimburgVlag.svg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/53/NL-LimburgVlag.svg> Licentie: Public domain Bijdragers: ? Oorspronkelijke artiest: ?
- **Bestand:Nl-Maastricht-article.ogg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/97/Nl-Maastricht-article.ogg> Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Originally from nl.wikipedia; description page is/was here. Oorspronkelijke artiest: Original uploader was Weel at nl.wikipedia
- **Bestand:Noodkist_Heiligdomsvaart2011.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/91/Noodkist_Heiligdomsvaart2011.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Kleon3
- **Bestand:Noord-zijde_naar_het_noorden_Merovingisch_grafveld_-_Maastricht_-_20150017_-_RCE.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/ba/Noord-zijde%2C_naar_het_noorden%2C_Merovingisch_grafveld_-_Maastricht_-_20150017_-_RCE.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 nl Bijdragers: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed Oorspronkelijke artiest: Wal, H. van der (Fotograaf)
- **Bestand:Nuvola_single_chevron_right.svg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ee/1rightarrow_blue.svg Licentie: LGPL Bijdragers: 1rightarrow.png: Oorspronkelijke artiest: en:David Vignoni, User:Stannered
- **Bestand:OpenAHN-gem-Maastricht.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9f/OpenAHN-gem-Maastricht.jpg> Licentie: CC BY-SA 4.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Janwillemvanaalst
- **Bestand:Panorama_Maastricht.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fc/Panorama_Maastricht.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: CumulusNL from NLwikipedia> Cumulus Oorspronkelijke artiest: CumulusNL from NLwikipedia> Cumulus
- **Bestand:Portal_icon.svg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c9/Portal.svg> Licentie: CC BY 2.5 Bijdragers:
 - Portal.svg
 Oorspronkelijke artiest: Portal.svg: Pepetps
- **Bestand:Printing_department_of_earthenware_factory_Societe_Ceramique_Maastricht.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/af/Printing_department_of_earthenware_factory_Societe_Ceramique_Maastricht.jpg Licentie: Public domain Bijdragers: Eigen Haard, volume 13 (1887), nr. 21 Oorspronkelijke artiest: Onbekend
- **Bestand:RandwyckNoordKantoren08.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/63/RandwyckNoordKantoren08.jpg> Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Kleon3
- **Bestand:Sint-Pieter_beneden_20080914_interior.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/aa/Sint-Pieter_beneden_20080914_interior.jpg Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Otter
- **Bestand:SintPieterJachthaven01.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/66/SintPieterJachthaven01.jpg> Licentie: Public domain Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Kleon3
- **Bestand:Sint_Servaasbrug2.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c4/Sint_Servaasbrug2.jpg Licentie: Public domain Bijdragers: ? Oorspronkelijke artiest: ?
- **Bestand:StAmorsplein05.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9e/StAmorsplein05.jpg> Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Kleon3
- **Bestand:Stokstraat,Kleine04.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bc/Stokstraat%2CKleine04.jpg> Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Kleon3
- **Bestand:Swiss_Sapphire_(ship,_2008)_004.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e0/Swiss_Sapphire_%28ship%2C_2008%29_004.jpg Licentie: CC BY-SA 2.0 Bijdragers: Flickr: Swiss Sapphire Oorspronkelijke artiest: Fleecer
- **Bestand:WLM_-_Minke_Wagenaar_-_07-07-07_Maastricht_031.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/83/WLM_-_Minke_Wagenaar_-_07-07-07_Maastricht_031.jpg Licentie: CC BY-SA 2.0 Bijdragers: 07-07-07 Maastricht 031 Oorspronkelijke artiest: Minke Wagenaar from Amsterdam, NL
- **Bestand:Wapen_van_Maastricht.svg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/da/Wapen_van_Maastricht.svg Licentie: Public domain Bijdragers: Based on coat of arms 'diploma' of Maastricht Image COA of Maastricht Oorspronkelijke artiest: Eigen werk

13.3 Content license

- Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0